

POSTANOWIENIE

Dnia 6 października 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Pacuda (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Piotr Prusinowski

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z odwołania H.J.
od decyzji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
o prawo do renty rolniczej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 6 października 2016 r.,
zażalenia organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 19 maja 2016 r., sygn. akt III AUa .../16,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w [...] wyrokiem z dnia 25 listopada 2015 r. oddalił odwołanie wniesione przez ubezpieczoną H. J. od decyzji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z dnia 25 listopada 2014 r., odmawiającej przyznania ubezpieczonej prawa do renty rolniczej.

Sąd Okręgowy powołał art. 21 ust. 1, ust. 2 pkt 5 i ust. 8 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz stwierdził, że badając sporną w sprawie okoliczność legitymowania się przez ubezpieczoną wymaganym okresem podlegania ubezpieczeniu rolniczemu przeprowadził dowód z akt Sądu Okręgowego w [...], sygn. IV U/13. W sprawie tej ubezpieczona wniosła

odwołanie od decyzji Prezesa KRUS z dnia 10 czerwca 2013 r. odmawiającej przyznania jej prawa do renty rolniczej z tytułu całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym. Po przeprowadzeniu dowodu z opinii biegłych lekarzy, którzy nie uznali ubezpieczonej za całkowicie niezdolną do pracy w gospodarstwie rolnym, Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 28 sierpnia 2014 r. oddalił odwołanie i wyrok ten jest wiążący między stronami. Wynika zaś z niego, że przed datą uprawomocnienia wyroku w sprawie IV U .../13, to jest przed dniem 24 września 2014 r. nie jest dopuszczalne ustalanie niezdolności ubezpieczonej do pracy w gospodarstwie rolnym. Gdyby natomiast ubezpieczona stała się całkowicie niezdolna do pracy w gospodarstwie rolnym po dniu 24 września 2014 r., to w dziesięcioleciu przed tą datą nie będzie legitymować się 5-letnim okresem podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników. Okresu tego nie wykazała również przed datą złożenia wniosku o rentę.

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w [...] wyrokiem z dnia 19 maja 2016 r., wydanym na skutek apelacji wniesionej przez ubezpieczoną od wyroku Sądu Okręgowego w [...] z dnia 25 listopada 2015 r., uchylił ten wyrok oraz poprzedzającą go decyzję Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego i przekazał sprawę temu organowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny uznał, że apelacja ubezpieczonej zasługuje na uwzględnienie, co prowadzi do uchylenia nie tylko zaskarżonego wyroku, ale i błędnej decyzji oraz do przekazania sprawy organowi rentowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny podniósł, że w aktach sprawy znajdują się akta sprawy IV U .../13 o rentę rolniczą, z których wynika, że Sąd Okręgowy oddalił odwołanie ubezpieczonej wyrokiem z dnia 28 sierpnia 2014 r. wobec braku stwierdzenia całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym. Ubezpieczona zaraz po uprawomocnieniu się tego wyroku złożyła wszakże nowy wniosek o rentę rolniczą, a organ rentowy wydał zaskarżoną decyzję o odmowie przyznania ubezpieczonej prawa do renty rolniczej, gdyż uznał, że w ostatnim 10-leciu od daty złożenia wniosku nie udowodniła ona 5 lat podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników. Organ rentowy przed wydaniem decyzji nie przeprowadził jednak żadnych czynności pod kątem przebadania ubezpieczonej przez lekarza rzeczoznawcę

KRUS ewentualnie przez Komisję Lekarską i ustalenia czy jest ona całkowicie niezdolna do pracy. Tymczasem, w myśl art. 14 ustawy emerytalnej, który ma zastosowanie przez art. 52 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, przy ustalaniu prawa do renty niezbędne jest przeprowadzenie postępowania w zakresie ustalenia stanu zdrowia ubezpieczonej, czyli konieczne jest skierowanie jej na badanie przez lekarza rzeczoznawcę KRUS. W aktach sprawy brak natomiast dowodów na przeprowadzenie takiego postępowania, co powoduje uznanie, że decyzja organu rentowego została wydana przedwcześnie i nieprawidłowo, bowiem z pominięciem postępowania orzeczniczego. Sąd Okręgowy także przedwcześnie uznał, że wiąże go orzeczenie Sądu Okręgowego wydane w sprawie IV U ...3/13, pomimo że w tej sprawie zostało ustalone, że ubezpieczona nie nabyła prawa do renty rolniczej z powodu z powodu niestwierdzenia całkowitej niezdolności do pracy, a nie z powodu braku wykazania okresu 5 lat podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników.

W tej sytuacji już tylko brak przeprowadzenia postępowania w zakresie ustalenia stanu zdrowia ubezpieczonej na etapie postępowania przed organem rentowym powoduje, zdaniem Sądu Apelacyjnego, że zachodzi konieczność uchylenia wyroku oraz poprzedzającej go decyzji i przekazania sprawy organowi rentowemu do ponownego rozpoznania. W ocenie Sądu Apelacyjnego, nie jest znana okoliczność, jaki jest stan zdrowia ubezpieczonej na dzień złożenia wniosku, a od ustalenia, czy ubezpieczona jest całkowicie niezdolna do pracy, jest uzależnione dalsze prowadzenie postępowanie w zakresie potwierdzenia, czy spełniła ona warunek podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników przez 5 lat.

Organ rentowy Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego wniósł do Sądu Najwyższego zażalenie na wyrok Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 19 maja 2016 r., zaskarżając ten wyrok w całości i zarzucając mu:

1) naruszenie przepisów prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 21 ust. 1 i ust. 2 pkt 5 oraz ust. 8 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, przez zobowiązanie organu rentowego do przeprowadzenia postępowania orzeczniczego w zakresie ustalenia stanu zdrowia ubezpieczonej, w sytuacji gdy na dzień 31 października 2014 r., tj. dzień złożenia wniosku o rentę rolniczą, nie spełnia ona wymogu podlegania

ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu przez 5 lat w ostatnim dziesięcioleciu, tj. w okresie od dnia 31 października 2004 r. do dnia 30 października 2014 r.,

2) przepisów postępowania, tj. art. 386 § 4 k.p.c. i art. 477^{14a} k.p.c., przez ich niewłaściwe zastosowanie, w sytuacji gdy Sąd pierwszej instancji rozpoznał istotę sprawy i sprawa nie wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, w szczególności przebadania ubezpieczonej przez lekarza rzeczoznawcę KRUS, ewentualnie Komisję Lekarską.

Powołując się na tak sformułowane zarzuty, żalący się wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie apelacji ubezpieczonej do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w [...] z zasądzeniem kosztów postępowania zażaleniowego, ewentualnie o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] i orzeczenie co do istoty sprawy, tj. oddalenie apelacji H.J. w sprawie decyzji Prezesa KRUS z dnia 25 listopada 2014 r. odmawiającej jej prawa do renty rolniczej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie jest uzasadnione. Żalący się trafnie bowiem powołuje się na naruszenie przez Sąd Apelacyjny przepisów postępowania, tj. art. 386 § 4 k.p.c. i art. 477^{14a} k.p.c.

Wstępnie Sąd Najwyższy zauważa, że oceniane zażalenie zostało wniesione na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c., który przewiduje możliwość wniesienia tego środka odwoławczego do Sądu Najwyższego także w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Wypada również dodać, że w judykaturze Sądu Najwyższego jednolicie przyjmuje się, iż zaskarżalny zażaleniem przewidzianym w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. jest też wyrok sądu odwoławczego uchylający, na podstawie art. 477^{14a} k.p.c., wyrok sądu pierwszej instancji i poprzedzającą go decyzję organu rentowego, z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu. Przepis art. 477^{14a} k.p.c. nie ma bowiem bytu samodzielnego i jego zastosowanie wymaga w pierwszej kolejności spełnienia warunków z art. 386 § 2

lub § 4 k.p.c., czyli zaistnienia przesłanek uzasadniających uwzględnienie apelacji przez uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 17 października 2011 r., I UZ 33/11, OSNP 2012 nr 21-22, poz. 274, z dnia 30 października 2012 r., II UZ 50/12, OSNP 2013 nr 23-24, poz. 289, z dnia 19 listopada 2013 r., I UZ 40/13, Legalis nr 1061612).

Niezależnie od przedstawionych wyżej argumentów, Sąd Najwyższy stwierdza, że wyrok wydany na podstawie art. 477^{14a} k.p.c. jest rozstrzygnięciem dalej idącym, jednakże bez wątpienia obejmuje też (niejako w pierwszej kolejności) orzeczenie o uchyleniu wyroku sądu pierwszej instancji. Wypada także podkreślić, że przewidziana w tym przepisie możliwość przekazania sprawy bezpośrednio organowi rentowemu powinna być ograniczona do sytuacji wyjątkowych, gdy oprócz przesłanek z art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c. wystąpiły takie wady decyzji organu rentowego, których naprawienie w postępowaniu sądowym nie jest możliwe.

Należy również podkreślić, że przy rozpoznaniu zażalenia, o którym mowa w art. 394¹ § 1¹ k.p.c., Sąd Najwyższy bada wyłącznie prawidłowość zastosowania art. 386 § 2 lub 4 k.p.c. (a w sprawie takiej jak obecnie rozpoznawana również art. 477^{14a} k.p.c.) i nie rozpoznaje żadnych innych zarzutów (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 25 października 2012 r., I CZ 143/12, LEX nr 1265545; z dnia 25 października 2012 r., I CZ 144/12, LEX nr 1265546; z dnia 21 maja 2015 r., IV CZ 10/15, LEX nr 1730602; z dnia 20 maja 2015 r., I CZ 44/15, LEX nr 1747843; z dnia 29 kwietnia 2015 r., IV CZ 3/15, LEX nr 1678970). W szczególności ocena Sądu Najwyższego nie dotyczy prawidłowości zastosowania przepisów prawa materialnego. Dlatego też kontroli wynikającej z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. podlega wyłącznie to, czy w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji nie rozpoznano istoty sprawy albo czy wydanie wyroku kończącego spór wymagałoby przeprowadzenia przez sąd odwoławczy postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 k.p.c.), względnie czy nie doszło w tym postępowaniu do nieważności postępowania (art. 386 § 2 k.p.c.).

Analiza pisemnych motywów zaskarżonego wyroku wyraźnie wskazuje, że Sąd Apelacyjny powołuje co prawda jako podstawę swojego rozstrzygnięcia art. 386 § 4 k.p.c. w związku z art. 477^{14a} k.p.c., jednakże nie towarzyszy temu stwierdzeniu jednoznaczna ocena, że w sprawie nie rozpoznano istoty sprawy albo

że wydanie wyroku kończącego spór wymagałoby przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, nie mówiąc już od nieważności postępowania. Sąd drugiej instancji poprzestaje bowiem na uznaniu, iż w postępowaniu przed organem rentowym doszło do naruszenia art. 14 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 52 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, przez co decyzja organu rentowego kończąca to postępowanie jest przedwczesna. Nie analizuje natomiast, czy w okolicznościach niniejszej sprawy w ogóle zachodziła praktyczna potrzeba przeprowadzenia postępowania orzeczniczego przed lekarzem rzeczoznawcą bądź komisją lekarską.

Należy zatem przypomnieć, że „nierozpoznanie istoty sprawy” w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. polega na poprzestaniu na błędnym przyjęciu przez sąd pierwszej instancji przesłanki niweczącej lub hamującej roszczenie (prekluzja, przedawnienie, potrącenie, brak legitymacji, prawo zatrzymania itp.) albo na zaniechaniu zbadania (w ogóle) materialnej podstawy żądania, niezbadaniu podstawy merytorycznej dochodzonego roszczenia albo całkowitym pominięciu merytorycznych zarzutów pozwanego (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 22; z dnia 28 października 1999 r., II CKN 521/98, LEX nr 50700; z dnia 28 listopada 2000 r., IV CKN 175/00, LEX nr 515416; z dnia 8 listopada 2001 r., II UKN 581/00, LEX nr 567859; z dnia 6 grudnia 2001 r., I PKN 714/00, OSNP 2003 nr 22, poz. 544; z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36, z glosą E. Rott-Pietrzyk; z dnia 12 września 2002 r., IV CKN 1298/00, LEX nr 80271; z dnia 2 października 2002 r., I PKN 482/01, LEX nr 577445; 25 listopada 2003 r., II CK 293/02, LEX nr 151622; z dnia 21 października 2005 r., III CK 161/05, LEX nr 178635; z dnia 17 kwietnia 2008 r., II PK 291/07, LEX nr 837059; z dnia 11 sierpnia 2010 r., I CSK 661/09, LEX nr 737251). W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych nierozpoznanie istoty sprawy (art. 386 § 4 k.p.c.) polega też na nierozpoznanu przez sąd pierwszej instancji sprawy w zakresie objętym decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2007 r., III UK 20/07, OSNP 2008 nr 17-18, poz. 264).

Zdaniem Sądu Najwyższego, Sąd Okręgowy rozpoznał jednak tak rozumianą istotę sprawy. Jeśli bowiem Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzją z

dnia 25 listopada 2014 r. odmówił przyznania ubezpieczonej prawa do renty rolniczej z tytułu całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym, to treść owej decyzji, a w następnej kolejności treść wniesionego od niej odwołania, wyznaczała przedmiot rozpoznania sprawy przez Sąd pierwszej instancji. Dotyczył on zaś spełnienia przez ubezpieczoną łącznie wszystkich przesłanek nabycia prawa do renty wymienionych w art. 21 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. W granicach tak określonego przedmiotu rozpoznania Sąd Okręgowy potwierdził prawidłowość zastosowania przez organ rentowy powołanego przepisu, uznając, że wiąże go rozstrzygnięcie zawarte w prawomocnym wyroku z dnia 28 sierpnia 2014 r., co oznacza, iż nie jest dopuszczalne ustalanie w obecnie trwającym postępowaniu niezdolności ubezpieczonej do pracy w gospodarstwie rolnym, która powstałaby przed datą uprawomocnienia się wyroku z dnia 28 sierpnia 2014 r., to jest przed dniem 24 września 2014 r. Ewentualne powstanie tej niezdolności do pracy po tej dacie powodowałoby, z kolei, że ubezpieczona w dziesięcioleciu poprzedzającym tę datę nie legitymuje się wymaganym 5-letnim okresem podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników. Takiego okresu ubezpieczona nie wykazała też przed datą złożenia wniosku o rentę. Analogiczne stanowisko zajął uprzednio organ rentowy, czego konsekwencją było wydanie zaskarżonej przez ubezpieczoną decyzji.

Ze względu na niemożność dokonywania w postępowaniu zażaleniowym wszczętym na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. prawidłowości stosowania przepisów prawa materialnego, Sąd Najwyższy zaznacza jedynie, że taki sposób procedowania w sprawie o rentę z tytułu niezdolności do pracy pozostaje w pełnej zgodności z utrwalonymi poglądami judykatury dotyczącymi wynikających z art. 365 § 1 k.p.c. i art. 366 k.p.c. skutków prawomocnego rozstrzygnięcia zapadłego w poprzednim postępowaniu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2011 r., III UK 116/10, OSNP 2012 nr 9-10, poz.125 i powołane tam orzecznictwo).

Co do przewidzianej w art. 386 § 4 *in fine* k.p.c. drugiej przesłanki uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji, to wiąże się ona natomiast wyłącznie z potrzebą (wymaganiem) przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Kierując się wykładnią gramatyczną sformułowań użytych w powołanym przepisie, należy zatem uznać, że sąd odwoławczy może skorzystać z uprawnienia kasatoryjnego

tylko wówczas, gdy w sprawie w ogóle nie przeprowadzono postępowania dowodowego albo dotychczas zebrany w tej sprawie materiał dowodowy jest zupełnie nieprzydatny do wydania wyroku. Nie spełnia natomiast tego wymagania potrzeba nawet znacznego uzupełnienia postępowania dowodowego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2015 r., I UZ 13/15, LEX nr 1940562). Analiza argumentacji uzasadniającej, w ocenie Sądu Apelacyjnego, oparcie rozstrzygnięcia zawartego w punkcie 1. wyroku tego Sądu na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. w związku z art. 477^{14a} k.p.c. musi jednak prowadzić do wniosku, że przyczyny zastosowania tego przepisu nie stanowiła potrzeba przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Dlatego, należy uznać, że również ta przesłanka wydania wyroku kasatoryjnego w niniejszej sprawie nie zachodziła.

Kierując się przedstawionymi motywami oraz opierając się na treści art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w związku art. 394¹ § 3 k.p.c., a w odniesieniu do kosztów postępowania kasacyjnego na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji swego postanowienia.